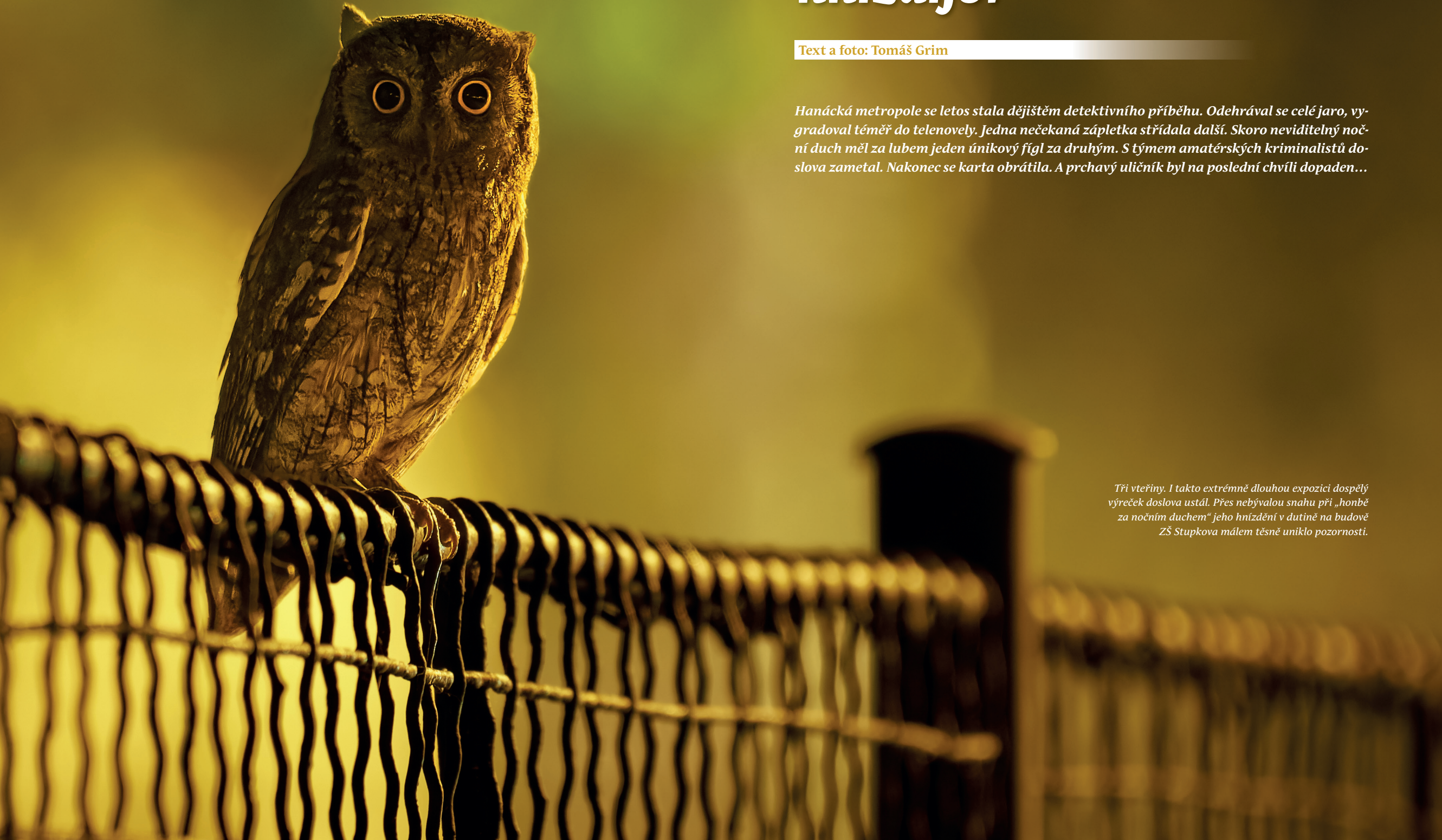

Věrečci v Holomóco hnizdijó!

Text a foto: Tomáš Grim

Hanácká metropole se letos stala dějištěm detektivního příběhu. Odehrával se celé jaro, vygradoval téměř do telenovely. Jedna nečekaná zápleтка střídala další. Skoro neviditelný noční duch měl za lubem jeden únikový fígl za druhým. S týmem amatérských kriminalistů doslova zametal. Nakonec se karta obrátila. A prchavý uličník byl na poslední chvíli dopaden...

Tři vteřiny. I takto extrémně dlouhou expozici dospělý věreček doslova ustál. Přes nebývalou snahu při „honbě za nočním duchem“ jeho hnízdění v dutině na budově ZŠ Stupkova málem těsně uniklo pozornosti.

Políčko z filmového pravěku? Snad vypadnuvší z artové legendy Zvětšenina (1966) Michelangela Antonioniho? Nikoliv. Hrdý nositel titulu „Technicky nejhorší fotka roku 2021“? Dost možná (ISO je přes milion, přesně 1 155 072). Vzrušující záběr to je však určitě. A to velmi: ten hrbol, co 1. 7. 2021 „pučí“ z panelu budovy hotelu Flora, je totiž pučící zárodek české zoologické senzace roku. Samice výřečka malého, která něco kutí v dutině... zatímco samec píská na opačné straně budovy. „Výřeček se do našich zemí zatoulává od 19. století, jediné hnízdění bylo doloženo v r. 1998. Pokud olomoučtí výřečci vydrží, bylo by to 1. městské hnízdění u nás,“ píše k tomu na Facebook. V tu chvíli netuším, že ve skutečnosti jde o druhé hnízdění v Olomouci - první hnízdění totiž běží tou dobou nepozorovaně už měsíc (!) v jiné dutině... pouhých 800 m vzdušnou čarou daleko

Skutečně stačilo velmi málo a celý napínavý příběh by skončil bez happy-endu. Nakonec se však neočekávané stalo skutkem. Dokonce tuplovaně. Přímo v centru Olomouce vyhnízdil výřeček malý (*Otus scops*), droboulinká teplomilná sovička, která se ze Středomoří šíří do Střední Evropy. Zahnízdily hned dva páry: jeden na ZŠ Stupkova, druhý dokonce na hotelu Flora (jednom z největších hotelů ve městě). Přitom výřeček v České republice předtím v městském prostředí prokazatelně nevyhnízdil nikdy.

Hnízdění je dokonce v ČR doloženo pouze jedenkrát – a to se k nám výřeček zatoulává přinejmenším celá dvě století. Vyhnízdil tehdy v Bílých Karpatech, koncem minulého tisíciletí, ale pak se po něm zem slehla. Sem tam nějaký jarní výřeččí zbloudilec uvízl v jemných sítích kroužkovatelů, kteří pak na něj hleděli podobně vykulenýma očima na vrch hlavy jako on na ně. Hnízdění se však už dařilo prokázat jen na opačné straně naší východní hranice.

Oči na vrch hlavy jsem měl nakonec i já: množství zájemců, kteří se přijeli na mikrosovičky k nám do

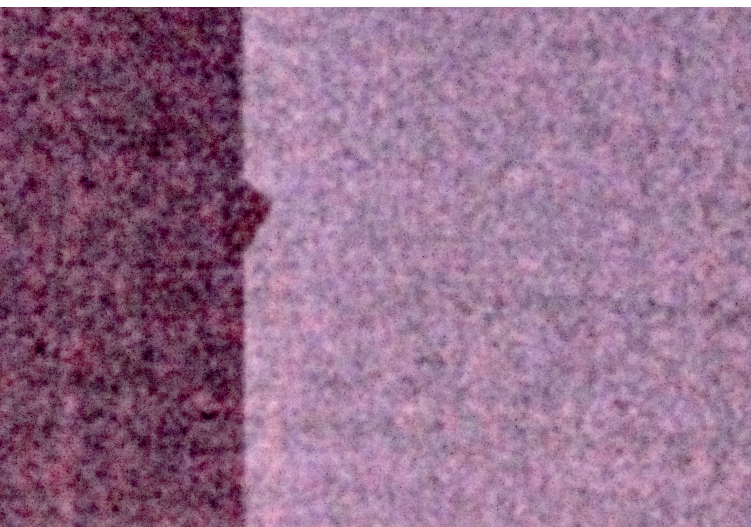
„Olmíku“ podívat, nemá v našich krajích asi obdoby. Původně rekreační a povrchní zájem o výřečka (jednotné číslo) se u mě během sezóny přetavil do těžko kontrolovatelné posedlosti výřečky (množné číslo). Nakonec to byla skoro „práce na plný úvazek“.

Zážitků by letošní jaro s výřečky vydalo na plnokrevnou knížku. Proto jsem už část zážitků i poznatků ventiloval jinde. Telegraficky stručný – a o to napínavější! – nástin příběhu, ořezaný až na morek, najdete v časopise České společnosti ornitologické (Grim T. 2021: Na hotelu v Olomouci. Ptačí svět 28/4: 6). Podrobnější povídání o tom, proč jsme se výřečka dočkali i u nás a co to vlastně celé znamená, naleznete v našem nejstarším přírodopisném časopise (Grim T. 2021: Olomoucké výřečkobraní. Vesmír 100/12: 766–768). Na jeho webových stránkách se uhnízdila i volně přístupná on-line galerie: podrobný foto-příběh výřečků i *výřečkologů*, kde nechybí žádný z klíčových momentů letošního ptačího thrilleru.

K zoologické události roku, v němž se snoubí urbánní ekologie, občanská věda a honba za prchavými nočními „duchy“, by šlo říct ještě mnoho. Podívejme se na dvě hlavní témata – třeba i vás přesvědčí, že se příští rok zapojíte do napínavých *výřečkobraní* (tedy organizovaných hromadných sledování výřečků podle předem daných pravidel).

Jak to, že nám hnízdění málem uteklo pod nosem?

V dubnu neuvěřitelně se o tři měsíce později stalo skutkem: je 17. 7. 2021, přesně 21:04 a z dutiny v budově ZŠ Stupkova na nás kouká malý výřeček!

Za důkaz hnízdění lze, podle oficiálních regulí, považovat už naše záznamy přibližně od začátku července: do dutiny na hotelu Flora už tehdy pravidelně kmitá jeden výřeček (zjevně samec), zatímco druhý občas vykoukne z dutiny (zjevně samice zahřívající mláďata a předávající jim potravu donesenou samcem).

Ale co by to bylo za hnízdění bez mláďat? Pouhý polovičitý pokus. Až dnes tedy máme vlastně pořádně doloženo vůbec první městské hnízdění výřečka v ČR v historii. A dobře, že jsme je pozorovali, dokud to noční šero dovolilo: na druhé fotografii z 22:35 je jasně vidět, že mláďata jsou minimálně dvě. Vzhled mláďete závisí kromě věku i na řadě dalších vlivů, např. kvalitě výživy; proto je odhad věku juvenila jen podle opeření záležitost ošemetná (Grim T. 2021: Pozor na „zlotřilé lumpajznice“! Naše příroda 14/4: 20–31). Přesto můžeme slušně

odhadnout, že výřeček nalevo je starší asi tři týdny, to napravo je pak určitě o několik dní mladší. Z čehož plyne věc snad ještě méně uvěřitelná než samotné hnízdění.

Uvažte: výřeček klade průměrně čtyři vejce (většinou jedno za den, někdy však i s dvoudenními mezerami). Samice začne inkubovat poté, co snese druhé vejce, nebo až po doklazení celé snůšky. Sedí průměrně dalších 25 dnů. Starší mláďe se vylíhlo už před přibližně třemi týdny. Začátek hnízdění výřečků na ZŠ Stupkova nám tedy utekl o nějakých 50 dnů!!! Vykřičníky jsou na místě tři: (1) na výřečka, kterého jsme poprvé vyfotografovali už 18. dubna chodily cíleně desítky pozorovatelů, (2) hnízdo bylo přímo nad frekventovanou ulicí, kde si ptáků mohly všimnou či je zaslechnout stovky či tisíce lidí (a náhodní chodci se u nás během následných pozorování často

Citované články autora jsou volně k dispozici na jeho stránkách: <http://www.tomasgrim.com/>

Příliš živá „větvička“.

Po několikátýdenní pauze se naše pozornost vrací k dutině na ZŠ Stupkova, kde jsme koncem dubna odhalili nočního ducha.

Mé podezření, že nám tam uniká další hnízdění, vzápětí potvrdila výřečkoložka, která se tam vypravila.

O den později už se nemůžu dočkat, až se setmí (výřečci ve dne neaktivují).

Kvapím na lokalitu.

První dojem je úžasný: u dutiny jsou skutečně dva výřečci! V tuto dobu jasné hnízdění! Druhý dojem však mate: proč výřeček tahá do dutiny větvičku? Vždyť tyto sovy si hnízdo nevystylají... Jen díky fotografiím se ukázalo, že to není malá větvička, ale velká housenka. Píďalky, konkrétně drsnokřídlece

(Biston sp.). Pořádné sousto pro přinejmenším dvě mláďata, která občas z dutiny vykukují (foto výše)

zastavovali a ano, „zaslechli to pískání už na jaře...“), (3) rodiče létali za potravou přes frekventovanou silnici (je až s podivem, že je nic nesrazilo) a na okolní trávníky a hřiště, kde byl občanský provoz až do pozdních nočních hodin. Dva známé dvojice výřečků na škole se sice objevily už v polovině května, ale nikdo je pak už nepotvrdil – až do půlky července, kdy se „objevili“ nejen rodiče, ale rovnou i mláďata.

Hnízdění se podařilo zachytit doslova na poslední chvíli: věk vyvedení udává literatura jako tři až čtyři týdny, přičemž typické tři týdny je právě odhadovaný věk staršího mláďete v době jeho nálezu. Přes veškeré nadprůměrné pátrací úsilí tedy stačilo jen málo a hnízdění by uniklo pozornosti úplně – po vyvedení je šance dohledat rodinku minimální.

Jak je něco takového vůbec možné?

Rezignace obou „týmů“

Nejdřív jsme my, pravidelní výřečkologové, udělali jednu zásadní chybu: výřeček na ZŠ Stupkova během jara výrazně snížil hlasovou aktivitu, až se přestal ozývat vůbec. Často se během několikahodinových sledování dutiny a jejího okolí ozval jen několika krátkými tichými písknutími – pokud byste netrefili těch pár vteřin hlasové aktivity, nemáte šanci zjistit, že tam ještě výřeček vůbec je. Jeho hlas zní sice nápadně, pokud vám volá do ucha nad stánem v chorvatském kempu, ale na sídlišti byl výřeček slyšet sotva na 200 m. Zkuste pak najít jednoho volajícího ptáka na x kilometrech čtverečních zástavby. V dubnu samozřejmě nikdo nemohl ani tušit, že to je pták, který se pokusí zahnízdít. I kdyby ano, nebyl žádný důvod předpokládat, že zůstane přesně na místě nálezu – v okolí je v panelácích a stromech dutin bezpočet.

A v čem jsme „udělali zásadní chybu“? Vymizení hlasové aktivity jsme považovali za rezignaci samce, který své obvyklé, desítky či spíše stovky kilometrů na jih vzdálené hnízdiště „přestřelil“ při jarní migraci. Usadil se na nevhodném místě, volal a samozřejmě nenašel partnerku. Jak by ji taky mohl najít? Pravděpodobnost, že pták „přestřelí“ na migraci je malá. Šance, že i druhý pták to poplete a *trefí se přesně do stejného místa*, je součinem dvou už tak malých pravděpodobností a tedy velmi malá. A tuto mikro-pravděpodobnost musíme ještě vydělit dvěma – naděje, že se takto trefí dvojice biologicky způsobilá k zahníždění, tedy samec a samice, je padesát na padesát. Jenže ta pravděpodobnost není nulová...

Chybu nakonec neudělal výreček, ale my. Že výreček během sezóny ztichne, totiž znamená, že začal hnízdit! Nespárovaný samec se naopak snaží dál a píská ostošest. Poté, co sehnal partnerku, už nemá důvod volat: výrečci jsou většinou monogamní. Polygynie (sameček má víc než jednu samičku) je u nich jen příležitostná – a je zřejmé, že příležitostí bude na okraji areálu opravdu nemnoho. Proč? Jako každý jiný druh i výreček je na okraji svého rozšíření samozřejmě vzácný; šance na setkání s jeho „soudruhem“ (nebo spíše „soudružkou“, protože to je samec, kdo pískáním láká do páru) tedy bude mnohem menší než uvnitř areálu, kde jsou hnízdní hustoty vždy vyšší.

Byl to boj...

Příletů na hnízdo bychom si ale všimnout měli snadno, že? Snad i při náhodném venčení psa... No nevím: podívejte, jak to o výreččí noci chodí.

Třeba 12. července. To jsme ve skupince pěti až deseti výrečkobranců (skupinka se během večera měnila) cíleně sledovali krmení na výreččí dutině na hotelu Flora. Závěr 95minutového pozorování: výrečci krmili, tedy přiletěli na hnízdo, zmizeli v něm a pak odletěli, celkem 16krát. Tedy „celkem“... Krmení jsem totiž zároveň nahrával na video. Analýza záznamu mě poněkud zaskočila: počet krmení byl 29 – přes všechnu snahu jsme skutečnou frekvenci krmení podcenili o polovinu!

To vás přestane překvapovat, když se podíváte, jak takový přílet probíhá. V noci máte jen malou šanci sovu vidět v letu ve tmě. Dutina na hotelu Flora je ve stínu, dvě desítky metrů vysoko. Vlastní průlet spoře odraženým světlem poblíž dutiny trvá zlomek sekundy. A po přistání „zůstává“ výreček ve vchodu, a je tedy vůbec viditelný, někdy jen sotva vteřinu. Na přiloženém videu jsem vybral momenty, kdy se výrečkem dalo relativně i pokochat <https://youtu.be/g4kGd0H9ACA>.

Druhá dutina na ZŠ Stupkova byla osvětlena pouličními lampami a rodiče při krmení zůstávali déle ve vchodu a většinou nezalézali dovnitř. Často i odsedávali na střechu a parapety budovy. Přesto byli nenápadní – někdy mi trvalo pět, deset vteřin, než

Cizí nájemník.

Do zateplovacího pláště školní budovy tesá svůj „byt“ žluna zelená (Picus viridis). Nejen svůj. Výreček sám tesat neumí. Hnízdo si nestaví. Recykluje dutiny, i ty žlutí. Dutiny nevystýlá: ať už ty „datlotvárné“, či přirozeně vykotlané (např. odpadnutím starých větví ve stromech). O týden později jsme začátkem srpna zkontrolovali několik dutin v budově ZŠ pomocí endoskopu. Právě v dutině, kde se náš olomoucký příběh letos 18. dubna rozjel, jsme našli i pera žlutiny zelené – možná té, co je na tomto obrázku přistřižena při činu...

jsem je v šeru našel, i když jsem věděl, kam sedali. Jaká je šance, že si takto sov všimnete při nočním venčení?

No dobře, ale mláďata po vyvedení přece žadoní a to nelze přehlédnout. Kdepak: tohle neplatí ani u hlasitých mláďat kukačky v tichu městem nerušené přírody. Ano, i takového řvouna, jako je kukačka, uslyšíte sotva na pár desítek metrů i za ideálních podmínek – stačí vítr, tření listů rákosu o sebe a je akusticky vymalováno i na pár metrů. A mláďata nevolají pořád, takže je snadné kolem nich projít i na dosah v tiché pauze mezi žadoněními a ničeho si nevšimnout. Výřeček ve městě je větší problém. Žadonění mláďat je tiché tak jako tak. V městském ruchu, na nějž jsme tak zvyklí, že jej ani nevnímáme, snadno zaniklo i na pouhých 20 m. To byla nejkratší vzdálenost, na kterou se dalo k dutině, která byla na ZŠ 11,5 m vysoko a za plotem, dostat. Stačilo poodejít o pár metrů a nebylo slyšet ani souvislé volání mláďat. A na hotelu byla dutina 20 m vysoko...

Tož přidáte se k nám příští rok na další napínavé výřečkobraní? :-)

Rušení výřečka? Zapomeňte!

Možná byste i rádi, ale „Nebudeme tím ty vzácné sovičky rušit?“, ptáte se. Obavy z rušení jsou stejně pochopitelné... jako jsou přehnané. Většina laiků totiž těžko může mít reálnou představu o tom, jakou míru rušení ptáků běžný ornitologický výzkum obnáší a jaké rušení je tedy pro ptáky přijatelné.

V první řadě nezapomínejme, že olomoučtí výřecci jsou *městští* ptáci: např. pár na hotelu Flora se z vlastní vůle usadil přímo nad rušnou zahradkou restaurace a příjezdovou cestou

na parkoviště velkého hotelu. To neměstský pták samozřejmě neudělá. Podobně jako některé druhy kobylek a cvrčků se k nám výřecci, zdá se i podle záznamů z dřívějších let, šíří z podstatné části nikoli volnou přírodou, ale přes zástavbu – jsou to tedy ptáci urbanizovaní. Proč to dělají a jak nám to může odhalit, odkud k nám vůbec výřecci přicházejí, najdete ve zmíněném článku v časopise Vesmír.

Mluvit o rušení městských ptáků je z podstaty věci ošemetné. Lesní kos hledá klid. Naše ochomýtání se kolem něj určitě nevíta. To je patrné už z toho, že kos v lese před návštěvníkem prchá na 50 metrů. Naopak městský kos před klidem lesů prchá do divočiny města. Ochomýtat se kolem něj určitě problém není. Což je jasně patrné z toho, že kos ve městě před návštěvníkem prchá na 50 centimetrů.

Celodenní doprava, tisíce chodců, desítky pejskařů. Hlučný koncert přímo pod hnízdní dutinou. Mezinárodní cyklistický závod na jednotlivé metry daleko od borovice, která sloužila jako denišťe. Návdavkem ohňostroj. Nic z toho výřečky nevyrušilo.

U obou hnízdních dutin měli výřecci v okolních zahradách a parcích, kam ostatně létali lovit, na dosah desítky méně exponovaných stromů. Přesto se ze svých oblíbených posedů přímo u rušných chodníků a vozovek ani nehnu.

Jediné, co výřeččího otce z hotelu Flora přimělo změnit denišťe, byl až silný liják. Přesunul se z otevřenější koruny borovice do asi lépe chránící jabloně v sousední zahradě. Čímž se ocitl příjezdové cestě na parkoviště ještě blíže... A ne na ledasjaké parkoviště: frekventovanou odstavňou plochu kapacitně jednoho z největších hotelů v Olomouci.

Jak dobře chránící byla koruna zmíněné jabloně, o tom svědčí prostý fakt: po půlhodinové snaze najít průhled mezi listy se mi nepovedl lepší záběr než fotka, na které jsou jen nohy a část břicha. Skutečně někoho překvapuje, že při této schopnosti maskování je výřečkům „u kloaky“, že jim doslova pod zobákem proudí obyvatelstvo?

A není lepšího důkazu, že výřečci nevnímali aktivity pozorovatelů a fotografů jako „rušení“, než úspěšně vyvedených mládat. Z obou dutin.

Zbytečné obavy

V těchto souvislostech je zarážející, proč někteří laikové kritizovali zveřejnění olomouckých výřečků i pozorovatele, kteří se na výřečky sjížděli z celé republiky. Návštěvníků byly denně jednotky a celkově tedy stovky. Jen těch, kteří jsou podepsáni pod zveřejněnými pozorováními, je skoro stovka, a většina ptáčkařů u nás svá pozorování nikam veřejně neuvádí.

Jenže každý den výřečkům kolem hnízda prošly další tisíce lidí, kteří ani netušili, že „ruší“: z našeho předešlého výzkumu máme změřeno, že průměrná hustota provozu přes den od 7 do 17 hodin je během jara (tedy hnízdního období) na sídlišti nedaleko ZŠ Stupkova 560 chodců, 241 aut a 23 psů za každou hodinu. A navíc těch nočních pejskařů pod dutinou na Stupkově ...! K tomu intenzita noční dopravy – byla taková, že se mi půl hodiny nepodařilo nahrát plánovaný 20vteřinový úsek žadonění. Po setmění, mimo dopravní špičku.

Kdyby pozorovatelé a fotografové „zmizeli“, nemělo by to na provoz, který se u dutin děl nezávisle na nich, žádný rozpoznatelný vliv. Výzkum

a pozorování výřečků byl, kromě pár okamžiků při kroužkování po vyvedení mládat, navíc zcela bezkontaktní. K dutinám se totiž blíž než na 20 m dostat nedalo: dutina na hotelu Flora byla přesně 19,5 m vysoko; dutina na ZŠ Stupkova sice jen 11,5 m nad zemí, ale v budově 10 m za plotem. I deňující sameček na borovici byl sledován z cca 10 metrů – vzhledem k okolnímu porostu se nešlo přiblížit pod asi 7 metrů.

Nejde jen o to, že návštěvníků bylo denně „pět a půl“ a že výřečky sledovali z uctivé vzdálenosti (viz snímek na straně 51: na deňujícího samece u hotelu Flora bylo nejlépe vidět až z opačné strany silnice). Podstatná je i doba, kterou u výřečků strávili. Ta byla pochopitelně velmi krátká. Za

Výřeččí pohled na svět.

Je začátek srpna, malí výřečci už jsou vyvedeni. Na hotelu Flora nahlížíme do jejich „bytečku“. Hned vedle je na jižní stěně neobsazená dutina (na snímku), také vytesaná žlutou zelenou. Jsme 24m nad zemí (díky ochotě hasičů a jejich vysokozdvizné plošině). Málem jsme se tu s kolegou upekli; jak mláďata ustála hic za tenoulinkou skořepinou omítky, která je jediná dělila od okolního světa, nechápu – na rozdíl od nás tam nestrávila 45 minut, ale cca 4 týdny. Ale máme krásný výhled – dokonce i na druhou dutinu výřečka na ZŠ Stupkova! Je přesně na levém okraji fotky, poblíž tří výškových paneláků. Obě prokázané letošní hnízdní lokality výřečka v ČR od sebe leží ani ne kilometr

Bíreček malý
(*Pivus minutissimus*)
ve svém přivrozeném biotopu.

Tento unikátní opeřenec je vědci teprve nedávno popsáný druh (12. 7. 2021 večer, před dalším výrečkobraním).

Fenotypicky sice nepřilíš odlišný výrečkovi malému (Otus scops), nicméně vykazuje zřetelně odlišné habitatové preference (zahrádky) i dominantní potravu (tekutou). Genetická divergence je tak značná, že si dokonce vyžádala vytýčení nového rodu. Společný výskyt v mikrogeografickém měřítku pak akcentuje výjimečnost této fylogenetické dvojice: podobné případy sympatrické speciace jsou u ptáků velkou vzácností! Inu, nejen dokumentaci hnízdění a chování výrečků jsou výrečkologové živi. Maskotem výrečkobraní se stala tato sovička – podle velikosti jde určitě o výrečka... ☺

světla totiž výrečci neaktivují, a nejsou tedy na dutině vidět, a po úplném setmění také nejdou pořádně rozpoznat (viz kapitola „Byl to boj...“). Většina návštěvníků s dalekohledem i fotoaparátem proto měla jen krátké „časové okénko“ na počátku noci, kdy světelné podmínky umožnily aktivující výrečky pozorovat či fotografovat. Z vlastní zkušenosti můžu potvrdit, že většina návštěvníků k dutině přišla, pokochala se, případně udělala pár fotek a za pár minut odešla. Jediný, kdo se u dutin ochomýtal celé hodiny, jsem byl já s dalšími pomocníky, kteří mi pomohli s výzkumem.

Od začátku jsem kladl welfare („blaho“) výrečka na první místo. Přestože jsem věděl o dřívějším focení hnízdících výrečků bleskem (Kočí J. 2010: Výřik lesný *Otus scops* – v širšom okolí Piešťan. Birding Slovakia on-line), upřednostnil jsem opatrný přístup. Případné pozorovatele a fotografie jsem hned při zveřejnění první dubnové fotografie vyzval k ohleduplnosti – tedy focení bez blesku a bez použití playbacku čiliže hlasové provokace (viz https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=9741698). Pokud vím, veřejnost se chovala vzorně: vzhledem k množství návštěvníků

by se případné focení bleskem či používání nahrávek utajilo těžko.

Za celou hnízdní sezónu jsem sám „blýskal“ jen během jednoho večera a pouze na jednom z hnízd: po debatě s pracovníkem ochrany přírody jsem se rozhodl blesk opatrně použít jen pro dokumentaci složení potravy (což by bez blesku nebylo v noci technicky možné). S tím, že kdyby výrečci po prvním použití blesku změnili své chování, dokumentaci bych přerušil. Blesk výrečky nijak zjevně nerušil, neplašili se a krmili stejným tempem jako předtím. Nakonec není divu: na dutinu na ZŠ Stupkova každou chvíli dopadla světla reflektorů projíždějících vozů. Na „blikání“ byli výrečci zjevně navyklí. Přesto jsem se držel pravidla „minimální vzorek stačí“ a po nafocení potravy z jednoho večera jsem už další noci složení výreččího menu nedokumentoval.

Stejně tak i použití nahrávek jsem s kolegy výrečkology omezil na nutné minimum. Za celou sezónu jsme proto hlasovou provokaci použili jen vzácně. Pokud se během výrečkobraní na daném pozorovacím místě výreček spontánně neozval, pustil každý pozorovatel krátkou standardní nahrávku teritoriálního hlasu (20 vteřin, 9 houknutí). Bez playbacku (a případné reakce výrečka na něj) by nebylo možné říct, zda na lokalitě výreček není, nebo se jen zrovna neozývá. Takováto situace nastala jen třikrát za celou sezónu. A délka nahrávky je mnohem kratší, než bývá v podobných výzkumech či při ptáčkaření zvykem.

Tím samozřejmě nikoho nenabádám k „blýskání“ a „playbackování“. Je podstatný rozdíl mezi výzkumem (který přináší poznatky pro všechny) a osobním prospěchem za každou

cenu. Doufám, že i v dalších letech se budou pozorovatelé chovat stejně ohleduplně jako letos. Výřečci děkují!

Jak to chodí v ornitologii?

Srovnajme výřečkolonii s běžným ornitologickým výzkumem. Tam se ptáci hnízda nepozorují z dálky, ale ptákům se „leze přímo do obyváku“ – hnízda se kontrolují kontaktně. Často i několikrát denně. Do těsné blízkosti hnízda se instalují kamery. Někdy i přímo do hnízdní dutiny či budky. Odchytávají se rodiče, někdy i opakovaně. Kroužkuje se. Odebírá se krev, i ta opakovaně. Do odchycených ptáků se vpravují hormony či jiné chemické látky nebo sledovací zařízení. A tak dále a tak dále...

Toto je v ornitologii mezinárodně přijímaný standard. V dnešní době výzkum bez etických povolení dělat nelze. A všechny uvedené, navíc poměrně invazivní metodiky jsou eticky schvalovány, protože víme, že ptáci je bez problémů snášejí (ať jsou laické

domněnky jakékoli). Ostatně bez takového rušení by žádné poznatky o jejich hnízdní biologii ani neexistovaly.

Sledování výřečků z odstupů 20 m z chodníku tedy představuje mnohokrát méně zásah do jejich „soukromí“, než je běžné v ornitologickém výzkumu. Na rušné městské poměry vlastně šlo o rušení prakticky nulové.

Nic překvapivého: výřeček je částečně městský pták už ve své domovině, na sever se městy zjevně šíří výřečci městští. Obavy z jejich rušení jsou stejně opodstatněné jako obavy z toho, že racka chechtavého bude rušit nadměrný hluk v jeho kolonii. Výřeček „městský“ i racek „koloniální“ si své místo vybrali sami – tichá a klidná místa aktivně odmítají.

Zoologická událost roku?

Každý rok se u nás objeví zajímavé vzácné druhy – zatoulandi, kteří zbloudili na svých tahových cestách. Jejich pozorování vzbudí zasloužený ohlas: šance vidět je znovu jsou malé. Snad

Jak probíhá badatelská návštěva v výřečků doma? Na pomoc přichází endoskop, požární plošina či vysavač:
https://youtu.be/zMrLjquU_s0

Výřečkobraní.

Do cílených skupinových pátrání po výřečcích, kde se účastníci řídili předem danou metodikou, se zapojilo přes dvě desítky nadšenců. Nezávisle na nich „šli na výřečky“ další desítky pozorovatelů (např. zde na snímku hosté z Opavy, Brna atd.). Zveřejněním svých nezávislých záznamů přispěli k poznání olomouckých výřečků zásadně: bez nich by totiž možná i obě hnízdní unikla pozornosti

ještě vzácnější, ale o to pozoruhodnější, jsou první prokázaná rozmnožování. I proto, že jde o úplně jinou kategorii než pouhý zbloudilec. Proč? Zatoulanec je prostě jen omyl bez následků pro rozšíření daného druhu: nedopatřením se ocitne mimo svůj normální areál a zpravidla nejspíš zahyne (potomstvo tedy nezanechá).

Naopak rozmnožení naznačuje vzrušující možnosti do budoucna. Jednak se musejí potkat minimálně dva jedinci opačného pohlaví – a to už je mnohem více než obyčejná náhoda zbloudění jednoho jedince, to už něco začíná znamenat. A hlavně: podmínky musejí být vhodné jak pro dospělé, kteří musejí být v dobré kondici (aby měli kapacitu k množení), tak pro mláďata (která jsou citlivější na podmínky než jejich rodiče). První rozmnožení bývá zpravidla následováno jedno- či víceletou pauzou – populace je ještě zanedbatelně malá a proto mimořádně citlivá na vyhynutí (viz celé čerstvé tematické číslo časopisu Živa 5/2021). Ale pak se objeví další rodinky a druh rozšiřuje svůj areál. A to už není žádná nudná náhoda, ale fascinující biologická změna v přímém přenosu!

Vezměme si nějaký nedávný rok. Co třeba 2017? V tomto roce do ČR poprvé zabloudil racek tenkozobý (*Chroicocephalus genei*) (k nám nejbližší jihoevropský) a čírka karolínská (*Anas carolinensis*) (ta to musela vzít přes Atlantik). Skvělé záznamy, ale pro mě bylo největší zoologickou senzací roku něco jiného: první prokázané rozmnožení šakala obecného na našem území (ano, přestože jsem ornitolog a ptáčkař a nikoli savčař).

V loňském roce jsem měl mimořádné štěstí (proč mimořádné, to v konkrétních číslech vysvětluji jinde: Grim T.

2020: Vždy ve střehu: náš „běžný“ druh může být jinde rarita! Ptáci svět 27/4: 18). Nachomýtl jsem se totiž k prvnímu záznamu nového druhu pro Česko – severoamerický vodouš žlutonohý (*Tringa flavipes*) si to popletl a začátkem listopadu se ocitl nějakých 10 nebo 15 tisíc kilometrů mimo místo, kde měl tou dobou dlít. Zároveň to byl jubilejní 400. druh opeřence pro ČR. Kdybych měl ale jmenovat ptačí událost roku, tato megararita to nebude; bylo by to první vyhníždění motáků stepních (*Circus macrourus*) na našem území (Studecký J. 2020: Mimořádná hnízdní sezóna dravců a sov v okolí Dobříchova na Kolínsku. Avifauna 2020/5: 12–16). Hnízdění je pro mě, biologa, úplně jiná liga než prostě náhodné zatoulání.

Zapátral jsem mezi kolegy zoology, od entomologů, přes ichtology, po savčaře: nějaký nový (ideálně množící se) druh jejich zájmu pro ČR letos? Pár zajímavých věcí rozhodně bylo, např. teprve třetí hnízdění volavek bílých (v pořadí druhé bylo loni). Přesto si myslím, že celý příběh olomouckých výřečků, který zahrnuje jejich šíření ve střední Evropě, urbánní ekologii, občanskou vědu a vpravdě detektivní příběh je u nás bezprecedentní. Že „vérecci v Holomócu hnízdijó“ si tedy může nárokovat pomyslný letošní titul „Zoologická událost roku 2021“ (leď že by se na Mikuláše pod pražským hradem z vod Vltavy vynořila kosatka dravá... ☺). Ostatně výřecci mají ještě jiný rekord: podle všeho je vidělo víc pozorovatelů, fotografů i úplných laiků (kdy jste u nějaké rarity potkali zájemce bez dalekohledu či fotoaparátu?) než jakéhokoli vzácného zatoulance či hnízdiče v naší historii.

Vrátí se výřecci příští rok?

A co vy, výřečkologové a výřečkobrankyně? ■